

מבוא לעבודת המידות

מה בין עבודת המידות לתפילה ולימוד תורה?

מקום:

רמב"ם הלכות תפילה פרק ד הלכה ח - לא יתפלל במקום הטינופת ולא במרחץ ולא בבית הכסא ולא באשפה ולא במקום שאינו בחזקת טהרה עד שיבדקנו... וכשם שמרחיקים מצואה וממי רגלים וריח רע ומן המת ומראיית הערווה לקריאת שמע כך מרחיקים לתפלה.

ברכות סב, א - ההוא ספדנא דנחית קמיה דרב נחמן, אמר: האי צנוע באורחותיו הוה. אמר לו רב נחמן: את עיילת בהדיה לבית הכסא, וידעת אי צנוע אי לא? דתניא: אין קורין צנוע - אלא למי שצנוע בבית הכסא. ורב נחמן, מאי נפקא ליה מיניה? - משום דתניא: כשם שנפרעין מן המתים - כך נפרעין מן הספדנין ומן העונין אחריהן.

תדירות

שבת י, א - רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה! - והוא סבר: זמן תפלה לחוד, וזמן תורה לחוד.

משנה ברכות טז, ב - חתן אם רוצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון - קורא. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הרוצה ליטול את השם יטול.

גמרא ברכות דף יז עמוד ב - למימרא, דרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא...

ברכות כח, ב - תנו רבנן: בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם.

יחס לרבש"ע

סוטה יד, א - ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: אחרי ה' אלהיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא! אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלבש ערומים.

כנות

פסחים קיג, ב - תנו רבנן: שלשה חייהן אינם חיים: הרחמנין, והרתחנין, ואניני הדעת. ואמר רב יוסף: כולו איתנהו בי.

מדוע נקראו מידות?

של"ה תולדות אדם בית דוד (קמא) - כשהולך בדרך טוב, ואז הוא 'דמות', סוד 'מדות', דבק בידו"ד, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ראה סוטה יד א) 'ואתם הדבקים בידו"ד' (דברים ד, ד), הדבק במדותיו, ואז נקרא אדם מלשון 'אדמה לעליון' (ישעיה יד, יד), וכשהוא בהיפוך אז דמות משתנה, ונעשה 'דם -

מות', ואז נקרא אדם מלשון 'אדמה', 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב' (בראשית ג, יט). ו'דם' מצד אדם, ו'מות' מצד חוה, גרמה מיתה לעולם.

שבת יט, א - אמר רבן שמעון בן גמליאל נוהגין היו וכו'. תניא, אמר רבי צדוק: כך היה מנהגו של בית רבן גמליאל שהיו נותנין כלי לבן לכובס שלשה ימים קודם לשבת, וצבועים אפילו בערב שבת. ומדבריהם למדנו שהלבנים קשים לכבסן יותר מן הצבועין. אביי הוה יהיב ליה ההוא מנא דצביעא לקצרא, אמר ליה: כמה בעית עילויה? אמר ליה: כדחורא. - אמר ליה: כבר קדמוך רבנן. אמר אביי: האי מאן דיהיב מנא לקצרא - במשחא ניתיב ליה, ובמשחא נשקול מיניה. דאי טפי - אפסדיה, דמתחיה, ואי בציר - אפסדיה, דכווציה.

עין אי"ה שבת א, פד - ההנהגות הישרות בדרכי הכלכלה הביתיות יעוררו את דוגמתן יפה בארחות החיים העקריים, כשם שהנקיון והכביסה יפה ומועילה היא לבגד. אמנם הזהירות צריכה להיות עמה שההשתדלות ע"ד הכביסה והניקיון לא יבלעו וישחיתו את עצם הבגד ומהותו. כן צריך להשכיל כ"א ע"פ מדתו חק נעלה מחכמת הנפש, כי לא יאתה לאדם לבקש להחליף כחות נפשו מטבעם. בזה לא יצלה, כי הפעולות הישרות והמעשים הטובים יצאו רק בהיות הנפש בריאה חיה וערה עושה פעולותיה ע"פ טבעה שיצרה ויצרה. והנה יש אדם שתכונותיו פונות להיות נוטות לתוקף המדות, לגבורה ואדירות, אל יאמר שתכונתו צריכה כולה להתחלף. לא כן, כשם שיש שימוש לטובה במדות הנוחות והנעימות כן יש שימוש לטובה באבירות נקמה ושנאה וכיו"ב, להשתמש בהן במקום הדרוש. ע"כ אלה המדות הרגזניות שמשמשות בכעס וקפדנות, העדר הסבלנות וכיו"ב, המה מצויירות בקוצר אפים, מדות קצרות. וכך היא תכונת הנפש של אלה שמדותיהם כאלה, ראוי להם רק לנקות את המומים שבמדותיהם, את השימוש העלול לקלקל כשהוא שלא במקום הראוי. אבל מה מאד מאושרים המה ויאשרו את זולתם, בהרימם את כחותיהם אלה שלא לנשא ולסלח במקום שהשעה צריכה לכך, להעיז פנים באנשי רשע החפצים לעקר ולרשק קדשי ד', החפצים לשלח יד בעולתה ולעות כל ישר. ע"כ אל נא יתקצף על נפשו איש בעל תכונות קצרות ומרגיזות, עד למדה זו שברצותו לנקות החללאה שנדבקה בנפשו ע"י השימוש במקום שאינו ראוי, ילך לקצה רחוק עד כדי שישנה תכונת נפשו ולא יוכל עוד להשתמש כלל במדותיו הטבעיות. לא כן הדבר, כי בשינוי נפשו מתכונתה הטבעית כבר השביתה מטהרת בריאותה, בהיותה קצרה בטבעה נוחה להתרגש, צריך רק להנהיגה שתהי' התרגשותה ע"פ עצת התורה והשכל, אבל לא שתחדל מיכולת פעולתה. להאי קצרא, הרגש הפנימי התובע לאדם לצאת ידי חובתו המוסרית ולטהר דרכיו לפני יוצרו. לא יתן בידו את כחותיו בלא השגחה שכלית תורית. במשחא, מדת התורה הנותנת לכל דבר חק ומשפט, ומצרפת את כל מדה ע"פ מקומה ושעתה. במשחא ניתיב ליה, יתבונן תכונתו הטבעית עד היכן היא מגעת מעצם טבעה. ובמשחא לשקול מניה, ידע עד כמה פעלה עליה ההדרכה המוסרית של כבישת המדות וצירופן. דאי טפי אפסדיה דמתחיה, אם האריך הלחץ המוסרי יותר מהמדה הטבעית את הנפש, עד שפעולתה הקודמת ע"פ טבעה הקצר לא תוכל לעשות, אפסדיה, שיחת בזה את הכחות הנפשיים שלו מעצם טבעם, דמתחיה. ואי נציר, אם הוא נוטה לחמלה ולרחמים לחסד ולטובה, וע"ז מצא בנפשו שהפריז בנטייתו אלה הרכות על המידה, לא עצר בעד פושעים מלעשות המזימתה, וכפף ראשו לפני כל פוסע על ראשי עם קדוש, וכיו"ב מהמגרעות היוצאות מרחמי רשעים מהמדות הרכות כשיוצאות מגבול הראוי, אל יהין בתתו לב לכבס חלאה זו, לקצר את תכונותיו מטבען לחגור קנאה טבעית, עד שישכח את תכונתו הטבעית הנוטה לחסד ולטוב ולרחמים. לא כן, כי כ"א צריך לפעול את הטוב והישר בעיני ד' ע"פ תכונותיו ומידותיו המושרשות בטבעו שכך יצרו יוצרו. ואי בציר, אפסדיה דכווציה, וכמה קשה היא קמיטת הנפש, כזה כן זה לא ימצא את אשרו אשר הוא מבקש כ"א בהיותו פועל ע"פ תכונתו הטבעית. והמידה המטהרת צריכה לפעול רק על החללאה וחסרון לטהרו ולתקנו, אבל עצם תכונת הנפש צריכה שתישאר שלמה ובריאה בכל כליה, נכונה לעבודת הקודש ע"פ מדתה, שזו היא נחלתה ע"פ יוצר רוח האדם בקרב, ששם לכ"א חלקו בחיים להשכיל ולהיטיב ע"פ אותם הכוחות שחננו בהם, "כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי". ומי זה ישלח יד לשנות סדרי היצירה, כי כל אשר עשה האלהים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע, "כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת."